

אפיקומן!!! כי חיינו תלויים בו / הרב אלישע וולפין

חברים יקרים,

כבר שבועיים שאנחנו מדברים על האפיקומן. אצלנו חיפוש האפיקומן לא שמור לסיימה של הארוחה הדשנה. הוא מתחיל כבר ביום הראשון של חופשת הפסח. היום אני יודע שהמזימה להוציא את ילדי ישראל לחופשה שבוע שלם לפני הסדר היא מזימה כלכלית בלבד: למלא את רשתות חנויות הצעצועים והספרים בצידי אפיקומנים. וכך, שבוע שלם אנחנו עסוקים בחיפוש קדחתני אחר מתנה ראויה, שתשיב לנו את חתיכת המצה האבודה בליל הסדר.

כעבור יומיים של התלבטויות אקזיסטנציאליות כבר קנינו אותו, הבאנו אותו עטוף הביתה, הצפנו אותו בארון, ובא לציון גואל! אבל לא. זאת התגלתה כטעות חמורה! מזל שיש פתק החלפה. למחרת כבר היה צער גדול על הבחירה שנעשתה בחיפזון (בחיפזון???) , והחיפוש נפתח מחדש.

בארון כבר מונח אפיקומן חדש. לדעתי, אגב, הראשון היה הרבה יותר ראוי, וזו מן הסתם הסיבה לכך שהוא הוחלף. האמת היא, שיהונתן ידע מהרגע הראשון מה הוא באמת רוצה, אבל אני ניסיתי לשכנע אותו ללכת על משהו יותר...

יותר מה?

יותר כמו משהו שאני הייתי רוצה...

שבוע החופשה הראשון תם, והלילה נסב לשולחן.

מערב חווייתי שהיה אמור להיות כל כולו story telling מסעיר סביב הקומזיץ (כן, כן! כך חגגו אותו בעבר!), שהילדים הם לגמרי המרכז, ושבו השבט ממלא את חובתו לספר לדור הצעיר על "ימי אנו יצאנו" - וכל המרבה הרי זה משובח - סדר הפסח הפך למשהו אחר. אחר לגמרי. אפילו זקני השבט לא כל כך מבינים את פשר האותיות השחורות שנקראות שנה אחרי שנה.

שני החלקים היחידים שנותרו לגמרי ילדיים הם הקולות הרכים ששרים את ה"מה נשתנה" (לאחר שבועות של חזרות), וכמובן, גניבת האפיקומן והמשא ומתן המשעשע עם המבוגרים על המתנות שיקבלו אם יואילו בטובם להשיבו לשולחן, כדי שאפשר יהיה לסיים את סדר הפסח.

ילדים שאין להם הפרעת קשב וריכוז - ואין הרבה כאלה היום - גורפים את כל המחמאות של המבוגרים על הישיבה המופלאה שלהם סביב השולחן. השאר עסוקים בעניין מורכב אחד כל הערב: לשים לב היכן מנחה הסדר הניח את חתיכת המצה השבורה, כדי שחלילה לא יגנבו את החתיכה הלא נכונה, לשאול שוב ושוב אם אפשר כבר לגנוב אותה, וכשסוף כל סוף מגיע הרגע, להסיט בחן רב את תשומת הלב של מנחה הסדר - שתפקידו לשתף פעולה - ואז לפלח את החתיכה השבורה והקשה, רק להיזהר מאוד שלא תימעך, כי ערכה המסחרי טמון רק בהיותה חתיכה שבורה שלימה... את שארית הערב מבליים בלהחליף את מקום המחבוא, כי תמיד מתגלית פינה עוד יותר נסתרת ומסעירה.

כשמשילים את שכבות הציניות, מגלים שסיפור האפיקומן הוא פשוט גאוני. בזכות האפיקומן הילדים נשארים דרוכים וערים, לפחות עד סוף החלק הראשון (והארוך) של הסדר והארוחה הדשנה.

ואנו המבוגרים - חוץ מלהתמוגג משמחת הילדים ולהיזכר בימים שבהם גם אנחנו גבנו והחבאנו זכינו במסע קניות גנוב - מהו האפיקומן שלנו???

דיונים שלימים ממלאים את המשנה והגמרא אודות מהותו של המנהג המוזר הזה, והמילה העוד יותר מוזרה - אפיקומן. ההלכה היא, ש"אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן". כלומר, ישנו משהו שאסור לעשות אחרי הפסח. חלקם אמרו, "אפיקומן" = "מנה אחרונה" ביוונית, ולכן אסור לאכול שום דבר אחרי שאוכלים מקרבן הפסח. אחרים אמרו, "אפי" = אחרי, ו"קומון" = תהלוכה, כלומר, שאסור לצאת בתהלוכות לבקר בסדרים אחרים בסוף הערב, ולאכול מקרבן הפסח של משפחה אחרת. וכן הלאה. עם השנים נוספו פרשנויות רבות למנהג המיוחד הזה. יש הטוענים שהספר "החתיכה החסרה" של של סילברסטין, מבוסס על מנהג האפיקומן (לי, אגב, אין ספק שזה נכון).

כך או כך, מנהג האפיקומן הזה בעצם פותח את הסדר וסוגר אותו. הוא פותח אותו ממש בתחילת הסדר - עם "היחץ", רגע לפני "המגיד", שהוא לב ליבו של סדר הפסח, והוא סוגר אותו בסוף הסעודה, רגע לפני ברכת המזון, ההלל ושירי הסיום המפורסמים, כשמנחה הסדר מגלה שהחלק הגדול "נעלם", ומתחילה הדרמה הגדולה.

מהי אותה חתיכה חסרה?

אני רוצה להציע, שזאת החתיכה (לא תרתי משמע!) שאותה אנחנו מחפשים כל ימי חיינו.

מה שגלוי לנו הוא החלק הקטן, המזערי, של הקיום. החלק הגדול נסתר מן העין. עינינו הרואות רואות רק את החיצוני, את המעטפת, את מה שעל פני השטח. המדע, מערכת המשפט, העיתונות, הכל למעשה, מושתת על "הוכחת הראייה" - על מה שאנו רואים. עדי ראייה חורצים גורלות! איזה כוח אדיר אנחנו נותנים לראייה שלנו.

לכן, החלק בסדר שבו מתחיל המשא ומתן המשעשע על החזרת האפיקומן, נקרא "צפון", כלומר נסתר.

מנחה הסדר בעצם מבקש מהילדים שיגלו לו את הנסתר!

מנחה הסדר יודע כמה עיוורון יש בראיה שלו. כמה עצומות הן עיניו הפקוחות. כמה רב הנסתר על הגלוי. והוא חושב שהילדים יודעים משהו שהוא לא יודע. אולי ידע פעם, כשהיה ילד, אבל שכח. וגם הם ישכחו בקרוב. לכן, בבהילות רבה, רגע לפני שהם ישכחו, אולי יואילו בטובם לגלות לנו, המבוגרים, קצת מסודות הקיום?

הקיום הוא סוד גדול. הוא צפון במעמקים.

אני אדם דתי דווקא משום שאני מאמין באמונה שלמה שהקיום מתגלה (קצת) דווקא כשהעיניים עצומות. ואני מאמין שמה שעיינינו רואות איננו שקר, אבל הוא רובד דקיק ביותר של הקיום. דק כמצה. שביר כמצה. לפעמים גם תפל כמצה.

והחירות?

החירות היא להתמוגג מהידיעה הנפלאה הזאת שאינני יודע כלום. לבקש לגלות, עוד ועוד, כמו מים קרירים ממעין החיים העלום. לבקש לעצמי חידוש והתחדשות, כל יום מחדש. להשתחרר מהשעבוד ליודע, ורק לשאת ולתת כל רגע מחדש על פירורים נעלמים של חיים.

להיזהר מאוד מאוד מלשפוט את האחר, מלשפוט את החיים, כי איך אפשר לשפוט כשהראייה שבידי היא דקיקה ושבירה כמצה?

לסיום, הנה שיר שכתב דוד המלך על הלא-נודע. עברו האלוהי היה הנסתר, הגבוה, העמוק. את השיר הזה שרים כל ערב שבת וכל שבת בבוקר. לא צריך להבין את כל המילים, אני חושב שהרעיון ברור.

תהלים צ"ב:

- (א) מְזִמֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת.
- (ב) טוֹב לַהֲדוֹת לַה' וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֲלֵינוּ.
- (ג) לְהַגִּיד בַּבֶּקֶר חֶסֶדְךָ וְאַמּוֹנַתְךָ בַּלַּיְלוֹת.
- (ד) עָלַי עֲשׂוֹר וְעָלַי נָבֵל עָלַי הַגִּיּוֹן בְּכִנּוֹר.
- (ה) כִּי שָׁמַחְתָּנִי ה' בְּפַעֲלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן.
- (ו) מִה גָּדְלוֹ מַעֲשֵׂיךָ ה' מֵאֵד עֲמָקוֹ מִחֻשְׁבֹּתֶיךָ.
- (ז) אִישׁ בְּעַר לֹא יֵדַע וְכִסִּיל לֹא יִבִּין אֶת זֹאת.
- (ח) בְּפֶרֶחַ רִשְׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיִּצְיֹצֵוּ כָּל פְּעֻלֵי אָוֶן לְהַשְׁמָדֵם עֲדֵי עַד.
- (ט) וְאַתָּה מְרוֹם לְעֵלָם ה'.
- (י) כִּי הִנֵּה אֵיבֹיךָ ה' כִּי הִנֵּה אֵיבֹיךָ יֵאבְדוּ וְתִפְרְדוּ כָּל פְּעֻלֵי אָוֶן.
- (יא) וְתִרְם כְּרִאִים קִרְנֵי בִלְתֵי בְשָׁמַן רַעֲנָן.
- (יב) וְתִבֹט עֵינֵי בְּשׁוּרֵי בְקָמִים עָלַי מְרַעִים תִּשְׁמַעְנָה אֲזָנַי.
- (יג) צְדִיק כְּתָמַר יִפְרַח כְּאֶרֶז בְּלִבְנוֹן יִשְׁגָה.
- (יד) שְׁתוּלִים בְּבֵית ה' בְּחֻצוֹת אֱלֹהֵינוּ יִפְרִיחוּ.
- (טו) עוֹד יִנּוּבֹן בְּשִׁיבָה דְּשָׁנִים וְרַעֲנָנִים יִהְיוּ.
- (טז) לְהַגִּיד כִּי יֵשֶׁר ה' צוּרֵי וְלֹא עֲוֹלָתָה בּוֹ.

תנהלו את המשא ומתן הלילה על האפיקומן כאילו חייכם תלויים בו!

ושיהיה פסח שמח!

אלישע